

УДК 811.77-65/13-2

Кравченко Н.О.

МЕЛОДИКА АНГЛОМОВНОЇ ПРОПОВІДІ ТА МОЛИТВИ

Стаття присвячена порівняльному вивченню мелодійних характеристик усних англомовних текстів проповіді та молитви. Виявлено інтегральні та дистинктивні мелодійні параметри досліджуваних текстів. Превалювання спільних мелодійних характеристик текстів проповіді та молитви довело їхню належність до релігійного функціонального стилю.

Ключові слова: мелодійні характеристики, проповідь, молитва.

Кравченко Н.А. Мелодика англоязычной проповеди и молитвы. Статья посвящена сопоставительному изучению мелодических характеристик устных англоязычных текстов проповеди и молитвы. Выявлены интегральные и дистинктивные мелодические параметры исследуемых текстов. Превалирование общих мелодических характеристик текстов проповеди и молитвы подтвердило их принадлежность к религиозному функциональному стилю.

Ключевые слова: мелодические характеристики, проповедь, молитва.

Kravchenko N. English sermon and prayer's melodic. The paper is devoted to the comparative study of the melodic characteristics of the English sermon and prayer texts. Integral and distinctive melodic parameters of the researched texts have been revealed experimentally. Prevalence of the sermon and prayer texts' mutual melodic characteristics has proved their belonging to the religious functional style.

Keywords: melodic characteristics, sermon, prayer.

Релігія – це сукупність поглядів на світ, що базуються на вірі в Бога, та сукупність дій, що складають культ. Молитва та проповідь – найважливіші релігійні дії, за допомогою яких людина отримує можливість висловити своє відношення до Бога.

Вибір теми даного дослідження зумовлений кількома факторами. По-перше, незважаючи на те, що власне лінгвістичний аспект релігійної проповіді та молитви знаходив висвітлення у лінгвістиці на матеріалі православної проповіді та молитви [10; 17], англомова проповідь та молитви, що супроводжують англіканське богослужіння, наскільки нам відомо, не розглядалася в сучасних лінгвістичних працях.

Мета даного дослідження полягала у встановленні основних закономірностей структурної організації текстів англомовної проповіді та молитви і пов'язаних із ними мелодійних особливостей.

Матеріалом дослідження слугували тексти 7 усних англомовних проповідей, 12 текстів молитви, записаних у природній обстановці (під час англіканських богослужінь – безпосередньо у храмі), загальним обсягом 58 сторінок формат А4, 14 шрифт Times New Roman Сур письмової транскрипції, усного тексту (127 хвилин звукового мовлення).

Однією зі сторін духовного буття людини є релігія, яка ціннісно осмислює все існуюче, пов'язуючи таким чином природу, суспільство, людину, буття й небуття, реальне та уявне, конкретне й абстрактне. Крім дослідників у галузі теології [4; 5; 7; 16], проблеми мови та релігії привертали до себе найчастіше увагу спеціалістів із соціальних, історичних наук і культурознавства [3; 6; 12; 15]. При цьому проблеми мови розглядалися ними принагідно при розв'язанні інших завдань, а власне лінгвістичний аспект мови релігії залишався осторонь.

Матеріалом дослідження слугували тексти 7 усних англомовних проповідей, 12 текстів молитви, записаних у природній обстановці (під час англіканських богослужінь – безпосередньо у храмі), загальним обсягом 58 сторінок формат А4, 14 шрифт Times New Roman Сур письмової транскрипції, усного тексту (127 хвилин звукового мовлення).

Через те, що одним з об'єктів дослідження є особливий вид мовленнєвої діяльності – релігійна **проповідь**, необхідно висвітлити основні положення вчення про християнське церковне проповідництво – *гомілетику*, метою якої є створення теорії проповіді, що базується на розкритті природи пастирського слова та описі адекватного методу проповідування. Головна проблема створення методу проповідування полягає в суперечності вимог, які ставляться до нього: з одного боку, проповідь Істини вимагає вилучення в душі будь-якої особистої егоїстичної зацікавленості, здатної спотворити Істину; вимагає повного зречення від своєї волі: «Не я живу, але живе в мені Христос» (Галл. 2,20), а з іншого боку, дієвість і ефективність проповіді передбачає зворотне – найповнішу мобілізацію волі, думки й духовних сил проповідника. Тому завдання створення проповідницького методу треба розуміти як примирення взаємосуперечливих вимог. Це духовно-практичне завдання неминуче доводиться вирішувати кожному проповідникові, бо гомілетична наука наразі не отримала потрібного розвитку в цьому питанні.

Власне лінгвістичний підхід до дослідження проповіді з позицій теорії комунікації і теорії мовленнєвих актів надає можливість зарахувати усну англomовну проповідь до специфічного виду комунікативного мовленнєвого акту. Підставою для цього слугував аналіз численних визначень проповіді, які існують у риториці, гомілетичі і лінгвістиці; він показав, що, незалежно від того, який аспект релігійної проповіді покладається в основу розуміння її сутності, проповідь визначається як промова, що виголошується, як правило, у церкві священиком (*адресантом*) перед громадою (*адресатом*) усно у формі монологу за допомогою певної мови (*коду*) з метою здійснити релігійно мотивований вплив на адресата.

Таким чином, можна стверджувати, що проповідь – це комунікативний мовленнєвий акт, тому що в ній наявні всі основні компоненти, що виокремлюються як обов'язкові складові комунікативного акту: відправник інформації, одержувач інформації, форма інформації, канал зв'язку, код, контекст.

Говорячи про проповідь як про мовленнєвий акт, необхідно акцентувати увагу на самій мовленнєвій дії одного з комунікантів – проповідника, яка створюється ним з урахуванням адресата з метою вплинути на нього. Розглядаючи проповідь як комунікативний акт, необхідно зосередитися не тільки на *дії* адресанта, але й на *взаємодії* комунікантів мовленнєвого акту проповіді.

Окремі складники мовленнєвого комунікативного акту проповіді мають певні ознаки, які відрізняють проповідь від світських комунікативних актів:

- адресант і адресати проповіді – це певне коло людей, об'єднаних або покликаних бути об'єднаними в межах релігійної віри;
- крім реальних комунікантів, у модель комунікативного акту проповіді «вбудовано» прихованого адресата, або вищого «наадресата» – Бога;
- у прагматичних намірах адресанта домінує бажання не стільки передати особистий світогляд, скільки вчення, дане згори; таким чином, можна говорити про те, що проповідник виступає в ролі адресанта – посередника між над адресантом – Богом і адресатами – людьми-вірянами.

Аналіз спеціальної літератури дав змогу виокремити низку умов, за яких відбувається комунікативний акт усної проповіді. Приводом для проповіді можуть слугувати святкові відправи; недільні літургії; виконання таїнств хрещення, сповіді, вінчання, обряду відспівування;

богослужіння, що проводяться з нагоди окремих подій у житті церкви і країни (інтронізація монархів, вищих ієрархів церкви, вдячні молебні та ін.). Виходячи з цього, у даному дослідженні розглядалися чотири основні види проповідей – *проповіді а) під час святкових відправ, б) під час недільних літургій, в) проповіді, які супроводжують проведення таїнств і обрядів, г) ізольовані проповіді.*

Запозичивши з античної риторики стійку схему розташування матеріалу, проповідь має щонайменше 3 обов'язкові частини: вступ, головну (основну) частину, завершення, яка й використовувалася у подальшому дослідженні текстів проповіді.

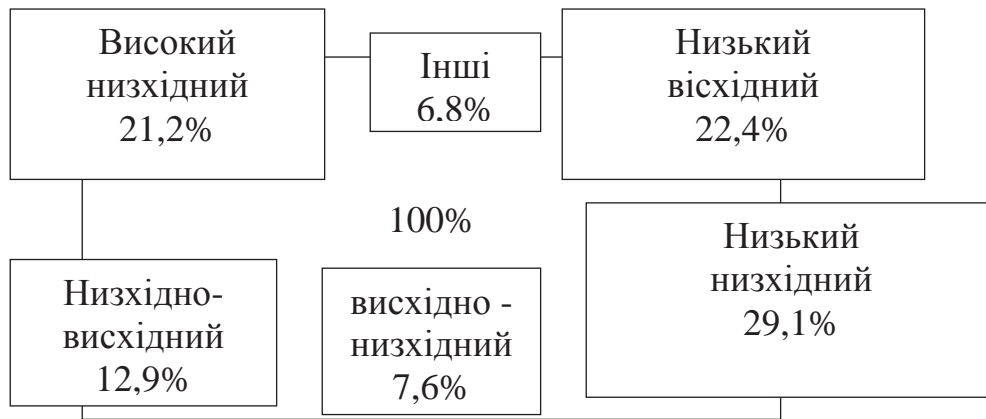
Безпосередньо спілкування з Богом здійснюється через **молитву**. «Молитва – природне діяння віруючого, це свого роду дихання його душі»[21, 213]. Власне у етимології слова «молитва» в різних мовах простежуються дві її іпостасі: звернення (звертання) до Бога та прохання. По суті, щонайменше половина молитви становить собою саме звернення, а у другій половині звернення переходить у прохання [20, 178].

Наведемо означення молитви, що зустрічається у різноманітних богословських та тлумачних джерелах. *Молитва* (англ. *prayer*) – звертання з проханням, побажанням чи подякою до *Духа* чи божества. *Молитва* – звертання священнослужителя чи мирянина до Бога чи святих з проханням про низпослання милості чи відвернення зла, з хвалою чи подякою [14, 21].

Таким чином, істотною ознакою молитви є те, що це звернення до надприродного (Бога, святих); цілі такого звернення можуть бути різними (прохання, хвала, подяка та ін.).

Виходячи з того, що текстам проповіді притаманні як спільні, так і розбіжні прагматичні настанови, доцільно припустити, що мелодійному оформленню усних текстів притаманні як інтегральні, так й диференційні ознаки.

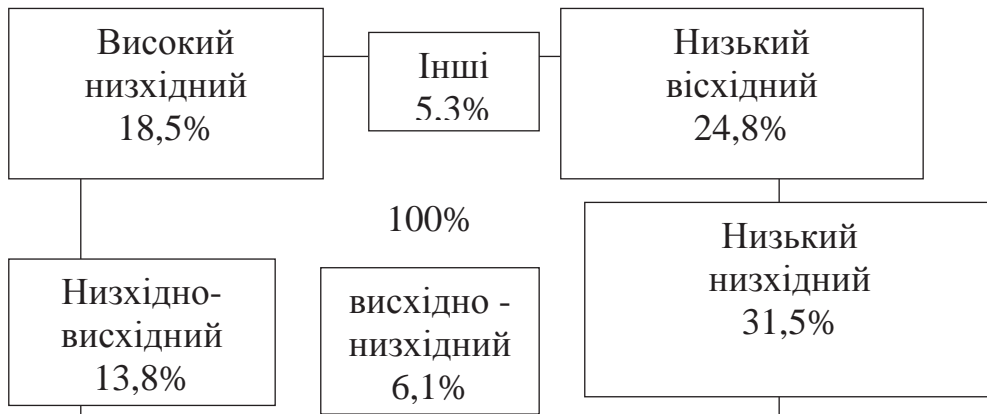
На підставі проведеного перцептивного та аудиторського аналізу були отримані данні щодо найбільш частотних термінальних тонів в різних частинах проповіді та молитви – у вступній частині, в основній частині, в заключній частині. Результати підрахунків наведені в мал.1.

Мал. 1. Частотність вживання термінальних тонів у вступній частині молитви

Як свідчать дані, наведені вище, найбільш уживаним термінальним тоном у вступній частині молитви є низький низхідний тон (29%). Але треба відмітити, що такий низькочастотний експресивний тон як низхідно-висхідний набуває в цій частині молитви певної ваги, тому що 13% вживання складного емпатичного тону в межах одного тексту є достатньо рідким явищем.

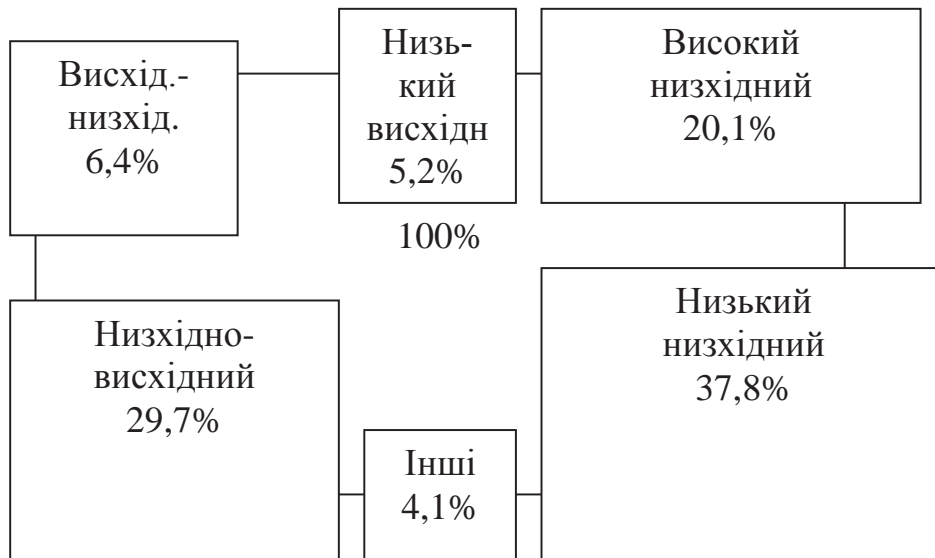
Вживання термінальних тонів в проповіді майже співпадає з текстом молитви. Результати підрахунків наведені в мал.2

Мал. 2. Частотність вживання термінальних тонів у вступній частині проповіді

Як видно з малюнку, відсоток вживання різних термінальних тонів в проповіді та молитві незначно відрізняється. Можливо, це можна пояснити тим, що вступна частина молитви часто носить спонукальний характер (наприклад, «*Let us pray*») та адресована не тільки Богу, але й усім присутнім в храмі.

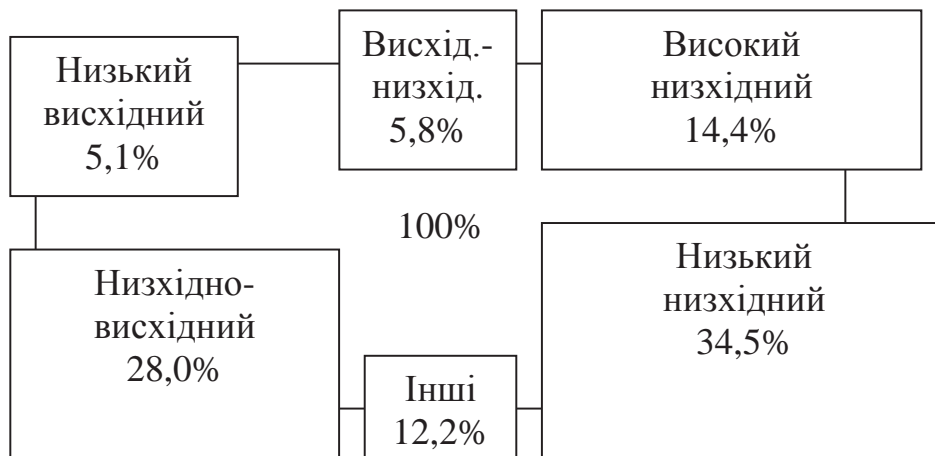
Дещо інша картина зафіксована в основній частині молитви. Результати кількісного аналізу вживаних тонів в цій частині тексту молитви наведені в мал. 3:

Мал. 3. Частотність вживання термінальних тонів в основній частині молитви

Як свідчать отримані дані, в цієї частині на першій план виходять два емпатичних тони – низхідно-висхідний (29%) та високий низхідний (20%). Низький відсоток низького висхідного тону (4%) пояснюється тим, що замість нього в некінцевих синтагмах використовується біль експресивний фінальний тон – низхідно-висхідний.

Результати кількісного аналізу вживаних тонів в цій частині тексту проповіді наведені в мал. 4:

Мал. 4. Частотність вживання термінальних тонів в основній частині проповіді

Як свідчать дані, що представлені на мал. 4., основна частина проповіді відрізняється від основної частини молитви значно більшою різноманітністю вживання термінальних тонів (інші – 12,2%). Цей факт є цілком природним, тому що, по-перше, корпус основної частини проповіді переважає відповідний корпус молитви, а, по-друге, священник під час проповіді використовує усі можливі просодичні засоби (зокрема, мелодійні) для надання більшої експресивності тексту.

Заклучна частина молитви має метою закликання до Бога або святих, до яких адресована молитва. Тому цій частині молитви притаманне найбільш різноманітне вживання як складних, так і простих термінальних тонів. Результати підрахунків частотності вживання термінальних тонів в заклучній частині молитви наведені в мал.5:

Мал. 5. Частотність вживання термінальних тонів в заклучній частині молитви

Як свідчать отримані дані, високий низхідний емпатичний тон вживається в 23% синтагм в цієї частині молитви. Слід зауважити, що він використовувався в більшості випадків в кінцевих синтагмах. Низький висхідний (18,6%) тон превалює в некінцевих синтагмах для створення контрасту з урочистим оформленням кінцевих синтагм за допомогою високого низхідного тону.

Результати підрахунків частотності вживання термінальних тонів в заклучній частині проповіді наведені в мал.6:

Мал. 6. Частотність вживання термінальних тонів в заключній частині проповіді

Як свідчать відсоткові показники, що наведені на мал.6., існує загальна закономірність розподілу вживання термінальних тонів в молитві та проповіді. Пояснити цей факт можна тим, що прагматична спрямованість цієї частини текстів є спільною: в молитві це – *закликання* до Бога, в проповіді – *закликання* до слухачів.

Таким чином, перцептивний та аудиторський аналіз дозволив дійти певних висновків щодо наявності певних спільних закономірностей мелодійної організації текстів проповіді та молитви. Залишивши поза дужками семантичний, інтенціональний та прагматичний аспекти досліджуваних видів мовленнєвої діяльності, можна констатувати, що на формальному рівні проповіді та молитви притаманна достатня кількість спільних рис, які свідчать про їх приналежність до одного функціонального стилю – релігійного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В.Г. Система форм речевого высказывания / РАН Ин-т лингв. исслед. – СПб., 1994. – 153 с.
2. Апресян Г.З. Ораторское искусство. – М.: МГУ, 1969. – 160 с.
3. Белецкий Л.П., Лебедь В.А. Анализ религиозной проповеди как одного из средств воздействия // Вопросы научного атеизма. – 1974. – Вып. 16. – С. 330-338.
4. Брага Дж. Как подготовить библейскую проповедь. – СПб.: Христианское общество «Библия для всех», 1995. – 204 с.
5. Булгаков Г. Теория православно-христианской пастырской проповеди (этика гомилии). – Курск, 1916. – 168 с.
6. Вундт В. Миф и религия. – СПб, 1913. – 416 с.

7. Искатель Непрестанной молитвы, или Сборник изречений и примеров из книг Священного Писания и сочинений богомудрых подвижников благочестия о непрестанной молитве. – М.: Правосл. Братство иконы «Неопалимая купина», 1991. – 222 с.
8. Куссе Х. Истина и проповедование. «Живое слово» архиепископа Амвросия (Ключарева, 1820-1901) и соотношение между гомилетикой и риторикой // Логический анализ языка: Истина и истинность в культуре и в языке. – М.: Наука, 1995. – С. 78-85.
9. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Одесса: Латстар, 2002. – 288 с.
10. Левшун Л.В. Проповедь как жанр средневековой литературы. (На материале проповедей в древнерусских рукописных и старопечатных сборниках): Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1992. – 212 с.
11. Малинович Ю.М. Семантика эгоцентрических категорий в концептуальной модели естественного языка. – Иркутск: ИГПИИЯ, 1998. – С. 26-39.
12. Мечковская Н.Б. Язык и религия: Пособие для студентов гуманитарных вузов. – М.: «ФАИР», 1998. – 352 с.
13. Набиева В.М. Прагматический аспект дискурса современной литургической проповеди. – Дисс. ... канд. филол. наук. – М., 1996. – 174 с.
14. Настольная книга священнослужителя: В 8 т. – М.: Изд-во Моск. Патриархии, 1985-1989. – Т. 2. – 196 с.
15. Никитин В.Н. Критика современной религиозной проповеди. – М.: Знание, 1971. – 40 с.
16. Певницкий В.Ф. Церковное красноречие и его основные законы. – СПб., 1908. – 293 с.
17. Прохватилова О.А. Речевая организация звучащей православной проповеди и молитвы. Дис. ... доктора филол. наук. – Волгоград, 2000. – 498 с.
18. Фаворов Н. Руководство к церковному собеседованию или Гомилетика. – Киев, 1858. – VIII. – 257 с.
19. Флоренский П. Храмовое действо как синтез искусств // Собрание сочинений. Т. 1. Статьи по искусству. – Paris, 1985. – С. 41-62.
20. Davies J.G. A Select Liturgical Lexicon. – London, 1965. – 289 p.
21. Dix D.G. Shape of the Liturgy. – London, 1960. – 345 p.